

MAAELU ARENGU EUROOPA PÕLLUMAJANDUSFONDIST RAHASTATAVATE 2007.–2013. AASTA MAAELU ARENGU PROGRAMMIDE LEADER-TELJE KOHALDAMISE JUHEND (PÕLLUMAJANDUSE JA MAAELU ARENGU PEADIREKTORAAT)

- Maaelu arengu komiteele 8.3.2011 esitatud läbivaadatud versioon
(lõpetatud 25.3.2011)

Sissejuhatav märkus põllumajanduse ja maaelu arengu peadirektoraadi käesoleva juhendi läbivaatamise kohta 2010/2011. aastal¹

Käesoleva juhendi originaal kirjutati 2006./2007. aastal seoses maaelu arengu programmide heakskiitmisega. Käesoleva dokumendi ajakohastamine on tingitud Leader-telje rakendamise analüüsi tulemustest, mis saadi peamiselt Euroopa maaelu arengu võrgustiku (ENRD) programmi Leader allkomitee töörühmade töö ja Euroopa Kontrollikoja eriaruande „Leader-lähenemise rakendamine maaelu arengus” (avaldatud 2010. aasta novembris) põhjal. Ajakohastamine hõlmab valdavalt küsimusi, mida ei olnud võimalik esimeses versioonis ette näha Leader-lähenemise peavoolustamise uudsuse tõttu. Seda tuleb mõista vahendina Leader-lähenemise rakendamise parandamiseks käesoleval perioodil, et valmistada sujuvalt ette järgmisele perioodile üleminekut.

Olenevalt maaelu arengu programmide vahhindamistel tehtud ettepanekutest on veel võimalik teha vajalikke kohandusi, et parandada Leader-telje rakendamist kõigis maaelu arengu programmides.

Konkreetselt järelevalve ja hindamise kohta tehtud erisoovituste rakendamine kohalikes tegevusrühmades peaks samuti lihtsamaks muutuma, kui kohalike arengustrateegiate muudatused nähakse ette strateegiate rakendusetapis.

Juhendi eesmärgid ja struktuur

Käesoleva juhendi põhieesmärk on aidata liikmesriikide riigiasutustel kavandada oma maaelu arengu programmide Leader-telge (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artiklites 61-65 nimetatud „4. telg”), et alustada ettevalmistusi piirkondade ja rühmade valimiseks ning tagada kohaliku arengu strateegiate rakendamises usaldusväärne finantsjuhtimine. Käesolevas dokumendis esitab põllumajanduse ja maaelu arengu peadirektoraat kontrollküsimuste lühida nimekirja ja

¹ Vana ja uue teksti eristamiseks on uus tekst esitatud markeeritult

mõned kasulikud näited, mida liikmesriigid peaksid arvesse võtma **Leader-lähenemise võimaliku lisandväärtuse saavutamiseks.**

Käesolevad suunised ei hõlma Leader-telje koostöömeedet, mille kohta on olemas eraldi suunised (juhend koostöömeetme rakendamiseks perioodil 2007-2013 maaelu arengu programmide Leader-telje raames), mille kõige uuemad versioonid esitati maaelu arengu komiteele 19. novembril 2008).

Käesoleva juhendiga ei kehtestata uusi õigusnorme. Tuleb märkida, et igal juhul on Euroopa Liidu õiguse tõlgendamine lõppkokkuvõttes Euroopa Kohtu ülesanne.

Sisukord

I peatükk	Sissejuhatus
II peatükk	Maapiirkondade jaoks strateegia kindlaksmääramine Leader-lähenemise abil
III peatükk	Leader-telje sisu kavandamine programmis: planeerimine ja vahendid
IV peatükk	Kohalike tegevusrühmade valimine
V peatükk	Kohaliku arengu strateegia rakendamine

I peatükk Sissejuhatus

Miks on maaelu arengu poliitikas Leader-telg?

Ajavahemikul 1991-2006 olid programmide Leader I, Leader II ja Leader+ eesmärk toimida justkui laborina, et ergutada uute integreeritud ja kestliku arengu lähenemiste teket ja katsetamist ning mõjutada, täiendada ja/või tõhustada maaelu arengu poliitikat Euroopa Liidus.

Pärast nende kolme programmiperioodi läbimist on Leader-algatus saavutanud sellise küpsuse taseme, mis võimaldab liikmesriikide pädevatel asutustel ja kohalikel tegevusrühmadel maapiirkondades Leader-lähenemist laiemalt rakendada põhilises maaelu arengu programmitöös.

Sellepärast sisaldab nõukogu määrus (EÜ) nr 1698/2005 (Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta aastateks 2007-2013) neljandat nn telge, mida nimetatakse Leader-teljeks².

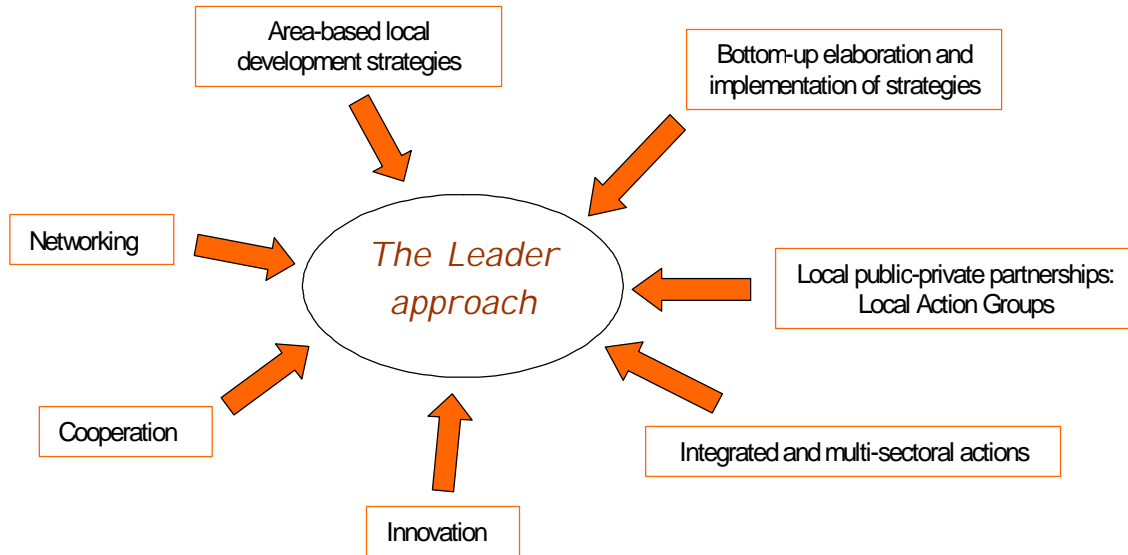
Määrav erinevus Leader-telje ja teiste telgede vahel Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi sellel programmiperioodil ei seisne nii väga meetmete sisus. Tegelikult, nagu hiljem näeme, on paljud Leader-telje raames rakendatavad meetmed tõenäoliselt sarnased teiste telgede alusel rakendatavate meetmetega.

Leader-telje peamine lisandväärtus peitub *selles, kuidas neid meetmeid nii maarahvastiku hulgas kui ka maarahvastiku enda poolt rakendatakse ja kuidas need on omavahel seotud.*

² ELT L 277, 21.10.2005.

Leader-meetodi seitse põhiomadust:

The seven key features of Leader

The seven key features of Leader	Leader-meetodi seitse põhiomadust
The Leader approach	Leader-lähenedamine
Networking	Koostöövõrkude loomine
Area-based local development strategies	Piirkonnapõhised kohaliku arengu strateegiad
Bottom-up elaboration and implementation strategies	Strateegiate koostamine ja rakendamine alt-üles põhimõtte abil
Local public-private partnerships: Local Action Groups	Kohalik avaliku ja erasektori partnerlus: kohalikud tegevusrühmad
Integrated and multi-sectoral actions	Integreeritud ja mitut sektorit hõlmavad meetmed
Innovation	Innovatsioon
Cooperation	Koostöö

Käesoleval joonisel on esitatud rida soovitusi, kuidas tagada, et maapiirkonnad saaksid tegelikult kõige enam kasu Leader-teljest käesoleva juhendi ülejäänud osas.

II peatükk

Maapiirkondade jaoks strateegia kindlaksmääramine Leader-lähenemise abil

Leader-telje **konteksti** määratlemiseks soovitatakse liikmesriikidel käsitleda järgmisi peamisi küsimusi:

Mis on üldine riiklik strateegia maapiirkondade arendamiseks ja mis on Leader-telje põhiroll selle strateegia elluviimisel?

Kuna Leader-lähenemine ei ole enam ühenduse algatus, on liikmesriikide ülesanne määrata kindlaks selle strateegiline roll maaelu arengu poliitikas, võttes arvesse ühenduse maaelu arengu strateegiasuuniseid (nõukogu 20. veebruari 2006. aasta otsus 2006/144/EÜ, avaldatud väljaandes ELT L 55, 25.2.2006, lk 20).

Nendes strateegiasuunistes on Leader-telje eriomane üldine strateegiline prioriteet suurendada kohalikku suutlikkust töökohtade loomiseks ja majanduse mitmekesistamiseks:

„4. telje (Leader) ressursid peaksid aitama kaasa 1. ja 2. telje ning eriti 3. telje prioriteetide saavutamisele, kuid mängima ka olulist rolli juhtimise parandamise horisontaalse prioriteedi alal ning maapiirkondade sisemise arengupotentsiaali mobiliseerimisel.

4. telje alusel antav toetus pakub kohalikel vajadustel ja tugevatel külgedel põhineva ühenduse juhitava kohaliku arengustrateegiaga võimalust kombineerida kõiki kolme eesmärki – konkurentsivõimet, keskkonda ja elukvaliteeti/mitmekesistamist. Põllumajandustootjaid, metsandustöötajaid ja teisi maaelus tegevaid isikuid hõlmavad integreeritud lähenemisviisid võivad kaitsta ja suurendada kohalikku loodus- ja kultuuripärandit, tõsta keskkonnaalast teadlikkust ning investeerida ja reklaamida kohalikke tooteid, turismi ning taastavaid loodusvarasid.”³

Leader-telje jaoks üldise visiooni kujundamine on tõenäoliselt üks olulisemaid samme usaldusväärse strateegia kavandamises. See on samas ka üks kõige keerukamaid ja poliitiliselt tundlikumaid etappe. See visioon on mõeldud selleks, et tuua kokku programmi edasiviivad sidusrühmad – nii et on tungivalt soovitatav kaasata nad alates programmi väljatöötamise algusest.

Selles visioonis tuleks sõnastada mõned üldpõhimõtted seoses Leader-lähenemise rolliga maapiirkondades programmiperioodil 2007–2013.

Leader-telg võib täita vähemalt kolme erinevat põhirolli: stimuleerida sisemist *kohalikku arengut*, suurendada maarahvastiku *valitsemise* korraldussuutlikkust ning välja murda paljudes maapiirkondades ikka veel esineva taandarengu suletud ringist, ergutades *innovatsiooni*. Nendele kolmele aspektile igas liikmesriigis omistatav tähtsus mõjutab nii Leader-telje strateegiat kui ka juhtimist.

³ Nõukogu 20. veebruari 2006. aasta otsuse 2006/144/EÜ punkt 3.4.

Leader-telg sisetekkelise kohaliku arengu vahendina

Alt üles lähenemisviiside üheks peamiseks eeliseks on see, et nendega saab mobiliseerida arenguprotsessi jaoks rohkem kohalikke ressursse. See tuleneb nii sellest, et kohalikud osalised tunnevad paremini kättesaadavate ressursside võimalusi, kui ka sellest, et neil on projektide suhtes suurem omanditunne ja teotahe.

Kogemus on näidanud, et alt üles lähenemisviisi ei tuleks käsitada riiklike ja/või piirkondlike asutuste ülevalt alla lähenemisviisi konkurendi või vastandina, vaid pigem nendega kombineeritult ja vastastoimes, et saavutada paremaid üldtulemusi.

Leader-telg valitsemisvahendina maarahvastiku korraldussuutlikkuse suurendamiseks

Programmi Leader kohalikel tegevusrühmadel on olnud suur osa kõikide konkreetsetel territooriumil tegutsevate avalik-õiguslike, era- ja kodanikuorganisatsioonide kokkutoomisel ning ühiste eesmärkide nimel koos töötamiseks järk-järgult meetodite ja teadmiste loomisel.

Leader on samuti välja kujundanud kohaliku identiteeditunde, mis läheb *kaugemale* kitsalt asulapiiridest. Paljude kohalike omavalitsuste teenuste piirid on sellega seoses ümber korraldatud, et need vastaksid Leader-partnerlustes välja kujundatud territooriumidele.

Üks Leader-telje eesmärke on suurendada maarahvastiku korraldussuutlikkust (tugevdades kohaliku juhtimis- ja projektiarendussuutlikkust). See hõlmab tavaliselt üsna laialdast maarahvastiku kaasamist (ja selle tulemusel katavad mõnes riigis Leader-partnerlused peaaegu kõiki maapiirkondi). See tähendab ühtlasi, et luuakse usaldust, pikaajalisi struktuure, kogemusi ja oskusteavet, tähtsustades sellega oskuste omandamise meetet ja kohalike tegevusrühmade valimise protsesse.

Leader-telg innovatsiooni stimuleerimise vahendina

Leader võib täita väärtuslikku rolli, stimuleerides uusi ja uuenduslikke lähenemisi maapiirkondade arengule. Sellise innovatsiooni ergutamiseks jäetakse kohalikele tegevusrühmadele suur vabadus ja paindlikkus otsustada, milliseid meetmeid nad soovivad toetada. See mõjutab oluliselt abikõlblikkuse eeskirjade koostamist programmides.

Võimalus rahastada katselisi või uuenduslikke projekte sõltub väga palju sellest, mil määral maaelu arengu programmides kasutatakse nõukogu määruses ette nähtud võimalusi rahastada projekte väljaspool 1.–3. telje standardset meetmevalikut (artikkel 64). Põhimõtteliselt on rahastamiseks abikõlblikud kõik projektid, mis vastavad määruses 1698/2005 sätestatud 1., 2. ja 3. telje eesmärkidele.

Innovatsiooni puhul peaksid abikõlblikkuse eeskirjad olema asjakohased, nii et need vastaksid uuenduslike projektide rakendamise praegustele vajadustele. Ühenduse algatuse Leader varasemad hindamised tõid välja, et Leaderi kasu innovatsiooni alal võib kaduma minna, kui abikõlblikkuse eeskirjad on liiga üksikasjalikud või piiratud. Väga ranged kriteeriumid võivad tõepoolest innovatsiooni takistada ja (uute) ideede arendamist piirata. Innovatsiooni tuleb mõista laias mõttes. Innovatsioon ei tähenda tingimata kõrgtehnoloogilisi uudisasju. Seda nähakse lihtsalt teatud piirkonna vajadustele uute lahenduste leidmise viisina. Selles mõttes võib iga piirkond – olenemata sellest, kui vähe arenenud see on – saada kasu innovatsioonistrateegiast, mis on kohandatud piirkonna kõige pakilisematele probleemidele.

Innovatsioon võib tähendada uue toote, uue protsessi või uue korralduse juurutamist või uut turgu. See innovatsiooni ühtne määratlus on kehtiv nii maa- kui ka linnapiirkondade puhul. Hõreda asustatuse ja suhteliselt väheste inim- ja füüsiliste ressursside tõttu on paljude maapiirkondade seosed teadus- ja arenduskeskustega siiski nõrgemad ning neil võib olla raskusi teha radikaalseid uuendusi, kuigi see peaks olema võimalik.

Innovatsioon võib maapiirkondades hõlmata mujal välja töötatud uuenduste ülekandmist ja kohandamist, traditsiooniliste oskusteabevormide moderniseerimist või uute lahenduste leidmist maal kestvatele probleemidele, mida teised poliitilised meetmed ei ole suutnud rahuldavalt ja kehtvalt lahendada. See võib anda uusi vastuseid maapiirkondade spetsiifilistele probleemidele ka kohalikul tasandil. Uuenduslike projektide valikukriteeriumid tuleks samuti otsustada asjakohasel tasemel. Leader-lähenemise erilise laadi tõttu on ebatõenäoline, et võimalikku innovatsioonipotentsiaali mõõdavad ainult riigiasutused. Maaelu arengu programmides määratletud abikõlblikkuse ja valikukriteeriumid võivad kujutada lausa takistust uut tüüpi projektide toetamisele. Oleks asjakohasem, et kohalikud tegevusrühmad kehtestavad kriteeriumid oma kohaliku strateegia ja piirkonna/arengu tingimuste kontekstis. Paludes kohalikel tegevusrühmadel luua asjakohane valikukriteeriumide süsteem ja tõhus süsteem oma otsuste dokumenteerimiseks, saab uuenduslike projektide abikõlblikkuse küsimusele vastata, rakendades nn põhjendatuse põhimõtet. Igal juhul on ainult kohaliku tegevusrühma hinnata, kas projekt vastab tema kohaliku strateegia seisukohast kriteeriumidele ning annab seeläbi tema piirkonnale lisandväärtust.

Leader-telje teised võimalikud funktsioonid

Riiklike strateegiakavade koostamisel peavad liikmesriigid tagama kooskõla vastavalt määruse (EÜ) nr 1974/2006 artikli 2 lõikele 1. Ühtlasi, nagu on märgitud ühenduse strateegiasuunistes, „peaksid liikmesriigid tagama, et maksimeeritaks telgedevahelist ja nende piires esinevat koostoimet ning välditaks võimalikke vastuolusid. Kui see on asjakohane, võivad liikmesriigid arendada integreeritud lähenemisviise.”⁴

Leader-lähenemine on vahend mitut majandussektorit ühendavate integreeritud skeemide rakendamiseks, et arendada maaelu arengus välja üldine lähenemisviis, korraldades maaelus osalejate ühenduse ja kooskõlastades mitmesuguseid toetusmeetmeid, et luua koostoimet 1., 2. ja 3. telje vahel (nt edendada kvaliteetseid toiduaineid seoses turismiarendusega). Horisontaalne Leader-lähenemine võimaldab ka ühendada majanduse mitmekesisust, keskkonna ja elukvaliteedi eesmärgi.

Leader on vahend, mis võimaldab arendada piirkonnapõhist lähenemisviisi mikropiirkondlikul tasandil, võttes seeläbi arvesse maapiirkondade mitmekesisust. Leader-lähenemise tõeline eelis seisneb selles, et see võib hõlmata keerukamat territoriaalset süsteemi, see tähendab võtta arvesse seoseid maapiirkondade infrastruktuuride, ühiste hüvede, kohaliku pärandi, korraldussuutlikkuse, teadmussiirde, kultuuri tõstmisega jne.

Leader-lähenemine on ka vahend kohalikul tasandil maaelu arendamise suhtes lahknevate huvide lahendamiseks (nt turismi arendamine keskkonnakaitsealadel, talupidamise või metsanduse konkurentsivõime, mis on kooskõlas looduse- ja veekaitsega).

⁴ Nõukogu 20. veebruari 2006. aasta otsuse 2006/144/EÜ punkt 3.5.

III peatükk

Leader-telje sisu kavandamine programmis: planeerimine ja vahendid

Samal ajal, kui töötatakse välja, mida *on vaja* teha, nagu on kirjeldatud eelmises peatükis, peavad liikmesriigid otsustama, mida *saab* ära teha olemasolevate ressurssidega. See eeldab vastuste andmist reale küsimustele, mis on esitatud alljärgnevalt.

Millise temaatilise telje raames tuleks Leader-telge rakendada?

Leader-telg on horisontaalne metodoloogiline telg, mida tuleb rakendada ühe või mitme temaatilise telje raames. Sisulisest küljest tuleb seega valida, kus saab Leader-meetodit kõige paremini rakendada.

Üks pragmaatiline lähenemisviis oleks võtta arvesse varasemat edukat kogemust Leaderi kohaliku arengu strateegiatega, kasutades nende sekkumisala ja hindamistulemusi.

Programmi suunavat rahastamistabelit, milles on märgitud Leader-telje rahastamise jagunemine kolme telje vahel (vt alljärgnevat väljavõtet tabelist, mis on lisatud komisjoni määrusele (EÜ) nr 1974/2006, milles sätestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 kohaldamise üksikasjalikud eeskirjad), on alati võimalik hiljem muuta. Peamiste kohaliku arengu strateegiatega jagunemine kolme telje suhtes (4.1) kehtib ka koostöö (4.21) ja jooksevkulude, oskuste omandamise ja territooriumi elavdamise suhtes. (4.31)

4.1 Kohaliku arengu strateegiad:
• 411. Konkurentsivõime
• 412. Keskkond/maade hooldamine
• 413. Elu kvaliteet/mitmekesistamine
4.21 Koostöö:
4.31 Jooksevkulud, oskuste omandamine ja elavdamine

Põllumajanduse ja maaelu arengu peadirektoraadi tellitud hindamisuuringus „Leaderi uuenduste ja lähenemise maaelu arengu programmides peavoolustamise meetodid ja edu”⁵ määratleti mõisted „strateegiline vertikaalne/ülevalt alla peavoolustamine” ja „nõudmisel peavoolustamine”.

Praegune protsess on „strateegiline/ülevalt alla peavoolustamine”, sest see algas Euroopa Liidu tasandil enne, kui seda väljendati riikide prioriteetides riiklikes strateegiakavades. Seejärel rakendati see kohalikul tasandil. „Nõudmisel peavoolustamine” tähendab, et peavoolustamist saab algatada ka altpoolt, poliitiliste avalduste/deklaratsioonide abil kohalike ja piirkondlike sidusrühmade poolt, kes annavad edasi kohalike inimeste ja institutsioonide (nt omavalitsuste) nõudmisi: nõudmisel peavoolustamine toimub pärast algseid edukaid kogemusi Leaderi-sarnaste lähenemisviisidega, mida tuleks kohalike sidusrühmade arvates intensiivistada.

⁵ ÖIR – Managementdienste GmbH lõpparuanne
Viin, 19. aprill 2004

Ehtne alt üles lähenemisviis, mida mõned liikmesriigid kasutavad oma järgmise programmiperioodi ettevalmistamiseks, on „nõudmisel peavoolustamise” mudeli rakendamine; see tähendab võimaldada Leader-meetodi rakendamist kolmel teljel ja lasta kohalikel tegevusrühmadel kindlaks määrata oma kohaliku arengu strateegiate kohaldamisala. Rohkem ülevalt alla suunatud lähenemine tähendaks jätta üks või kaks telge programmist välja.

Kas innovatsioon tuleks programmi võtta?

Innovatsioon ei ole kohalike tegevusrühmade tasandil kohustuslik, aga see tuleb programmi sisse võtta telje tegevuseesmärgina; „uudsete lähenemiste rakendamine” on määruse (EÜ) nr 1698/2005 artiklis 61 määratletud Leader-lähenemise element.

Innovatsioon **tuleks** programmi sisse võtta strateegilise teemana (vt juhendivormile „Riikliku strateegiakava koostamine” lisatud andmekaarti 3 „Innovatsioon maaelu arengu strateegiates”), nii et see on näiteks eelnevalt lisatud „integreeritud kohaliku arengu strateegiatesse” või saab prioriteedi kohaliku arengu strateegia valimises. **(vt II peatükki: Leader-telg innovatsiooni stimuleerimise vahendina)**

Mitu piirkonda Leader-teljes tõenäoliselt osaleb?

Programmis tuleb sätestada muu hulgas „kohalike tegevusrühmade soovituslik kavandatav arv ning kohaliku arengu strateegiatega hõlmatud maapiirkondade kavandatav protsent.”⁶

Vastavalt määruse (EÜ) nr 1974/2006 artiklile 37 võivad liikmesriigid või piirkonnad valida, kas hõlmata kogu oma ala või selle osa, kohandades vastavalt kohalike tegevusrühmade ja nende esindatavate alade valimise kriteeriume.

Kui liikmesriigi eesmärk on hõlmata ainult osa oma maapiirkonda,⁷ on selle tulemuseks tugevam kohalike tegevusrühmade konkurents, sest kõikidel maapiirkonna kohalikel partnerlustel peab olema võimalus esitada kohaliku arengu strateegiat. Valikukriteeriumid võivad hõlmata sotsiaalmajanduslikke kriteeriumeid, et eelistada ebasoodsas olukorras olevaid piirkondi, või pidada eriti prioriteetseks kohaliku tegevusrühma strateegia või korraldusega soetud kvalitatiivseid kriteeriumeid.

Kui eeldatakse Leader-lähenemise rakendamist kogu programmi territooriumil, toimub valimine peamiselt määruse (EÜ) nr 1698/2005 artiklis 62 kohalikele tegevusrühmadele sätestatud tingimuste alusel. Valikukriteeriumide kohta vt ka määruse (EÜ) nr 1974/2006 artikli 37 lõiget 4.

Nagu eespool märgitud, kui üks Leader-telje peamistest strateegilistest eesmärkidest on parandada maaelu arengu poliitika valitsemist, hõlmab selle rakendamine maarahvastiku laiemat kaasamist kui eelmisel programmiperioodil. Üks võimalus kohaliku valitsemise parandamist mõõta võiks olla liikmesriikide jaoks märkida oma programmis, millisel määral suureneb kaetav geograafiline ala ja elanikkond ning valitavate kohalike tegevusrühmade eeldatav arv võrreldes eelmise programmiperioodiga.

⁶ Määruse (EÜ) nr 1974/2006 II lisa punkt 5.3.4.1.

⁷ Vt määruse (EÜ) nr 1974/2006 artikli 37 lõige 1.

Kuidas maarahvastikku kohaliku arengu strateegiate rakendamiseks ette valmistatakse?

Isegi kohtades, kus on mõningane Leaderi kogemus juba olemas, on ikkagi oluline tagada, et kohalik tegevusrühm on oma rolliks õigesti ette valmistunud.

Üks tehnilise abi alusel asutatud riikliku maaeluvõrgustiku⁸ esimesi ülesandeid on kohalike tegevusrühmade kujunemisprotsessis nende koolitusprogrammide ettevalmistamine⁹. Riiklikud maaeluvõrgustikud soovitakse luua varsti pärast programmide vastuvõtmist, kuigi selleks määratud tähtaeg on vastavalt määruse (EÜ) nr 1974/2006 artikli 41 lõikele 4 31. detsember 2008. Kui võrgustik ei ole 2008. aasta lõpuks loodud, on eelistatav kasutada nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 63 punktis c ette nähtud „oskuste omandamise” allmeedet programmiperioodi algusest, et aidata kohalikel tegevusrühmadel ennast organiseerida ja koostada kohaliku arengu kava lühikese ajaga (nt kuue kuu kuni ühe aastaga). Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikkel 59 määratleb järgmised abikõlblikud tegevused:

- (1) riiklikul tasandil koolitusasutuste kui toetusesaajate kaudu:
 - kohaliku arengu strateegia koostamise ja rakendamisega seotud töötajate koolitus;
 - edendusüritused ja juhtide koolitus;
- (2) kohalikul tasandil kohalike kogukondade, kohalike arenguagentuuride, kohalike lepinguga kaasatud partnerite või juba asutatud kohalike tegevusrühmade kui toetusesaajate kaudu:
 - õpe asjaomases valdkonnas, sealhulgas võimaliku kohaliku strateegia analüüsimine;
 - meetmed valdkonna ning kohaliku arengu strateegia kohta teabe andmiseks;

Liikmesriikides, kus on asutatud Leader+ riikliku võrgustiku üksused, võivad need struktuurid anda kohalikele tegevusrühmadele tehnilist abi uute kohaliku arengu strateegiate koostamiseks (nt Madalmaad); seda saab teha enne uue maaelu arengu võrgustiku üksuse asutamist.

Kohaliku tegevusrühma tasandil on oluline tagada, et üleminek suutlikkuse suurendamise etapist rakendusetappi toimuks sujuvalt ning et viimase jaoks jääks piisavalt aega. Sellepärast tulebki projektikonkursid, kus valitakse välja maapiirkonnad kohaliku arengu strateegiate rakendamiseks, reeglina korraldada kahe aasta jooksul pärast programmide kinnitamist¹⁰.

Tuleks märkida, et oskuste omandamise toetust vastavalt nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 63 punktile c peaks olema võimalik saada kohaliku arengu strateegiate rakendusetapis ka koolitusüritustele, millel käsitletakse näiteks kohaliku tegevusrühma

⁸ Vt määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 66 lõiget 3.

⁹ Vt määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 68 lõike 2 punkti b.

¹⁰ Vt määruse (EÜ) nr 1974/2006 artikli 37 lõiget 2.

juhtimist, enesehindamist, seiret jne. Soovitatavalt peaks kohalike tegevusrühmade vaheline kogemuste vahetamine vastavate kohaliku arengu strateegiatega teemal – mis ei ole abikõlblik koostöömeetme raames, kus on nõutav ühistegevus – olema abikõlblik oskuste omandamise meetme raames.

Kokkuvõttes peaksid liikmesriigid olemasolevatele ja võimalikele kohalikele tegevusrühmadele selgitama, kuidas nad kavatsevad aidata piirkondadel nende arengustrateegiat ette valmistada ja rakendada (riiklik võrgustik, seminarid teiste koolitusasutuste kaudu, milles kasutatakse oskuste omandamist, kohaliku suutlikkuse suurendamine, vajalike finants- ja haldusdokumentide koostamine ...).

Mis on kohaliku arengu strateegiatega rakendamise kestus?

Kohaliku arengu strateegiatega rakendamiseks jääv aeg sõltub peamiselt kohaliku tegevusrühma valimise protsessi ajakavast. Riiklikes või piirkondlikes programmides tuleb märkida kohalike tegevusrühmade valimise ajakava.

Määruse (EÜ) nr 1974/2006 artikli 37 lõike 2 järgi korraldatakse projektikonkursid, mis käsitlevad maapiirkondade valimist kohaliku arengu strateegiatega rakendamiseks, hiljemalt kahe aasta jooksul pärast programmide kinnitamist. Liikmesriigid või piirkonnad võivad siiski korraldada lisakonkurse, eelkõige kui Leader-telg on avatud uutele aladele, mille puhul võib vaja minna rohkem aega.

Seega on programmiperioodi alguses võimalik korraldada üks projektikonkurss või kasutada kahte projektivooru. Tuleks siiski alati meeles pidada, et kohalik areng ja suutlikkuse suurendamine on pikaajaline protsess. Kogemus näitab, et kohalike strateegiatega tegelik rakendamine kohapeal algab tavaliselt alles programmiperioodi neljandal aastal.

Mis tüüpi projekte saab kohaliku arengu strateegiatega alusel rahastada?

Kinni tuleb pidada kulutuste üldise abikõlblikkuse üksikasjalikest miinimumeeskirjadest (Euroopa Liidu tasandil ja programmi tasandil vastavalt määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 71 lõikele 3 kehtestatud tingimustest).

Kohaldada tuleb ka pakkumuste hindamise kriteeriumeid (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 78 punkti a kohaseid valikukriteeriumeid), mis sätestatakse programmi tasandil pärast konsulteerimist seirekomisjoniga.

Lisaks määravad kohalikud tegevusrühmad projekti valimise kriteeriumideks „kohalikud valikukriteeriumid” seoses oma kohaliku arengu strateegiatega konkreetsete prioriteetidega. Soovitatav on lisada need valikukriteeriumid kohaliku arengu strateegiasse; selles mudelis võib konkreetset kohaliku valikukriteeriumid kinnitada kohalike tegevusrühmade valimise käigus.

Vastavalt määruse (EÜ) nr 1698/2005 artiklile 63 võivad kohalikud tegevusrühmad võtta meetmeid, mis kuuluvad Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi meetme kohaldamise alasse või jäävad välja iga telje alusel võetava meetme kohaldamisalast, mis on programmis määratud kohaldatavaks Leader-lähenemise suhtes.

See tähendab, et igasugune tegevus selle määratud telje kohaldamisalas (põllumajandus- ja metsandussektori konkurentsivõime, keskkonnaseisundi parandamine või majandustegevuse mitmekesistamine ja elukvaliteedi parandamine) on abikõlblik.

Liikmesriigid peavad oma vastutusalas tagama sidususe ja järjepidevuse teiste Euroopa Liidu fondidega. Kohaliku arengu strateegiad võivad sihiks seada ka teiste Euroopa fondide (näiteks ERDFi, ESFi ja EKFi) eesmärged. ⁴ telje suhtes (Leader) ei ole maaelu arengu programmides võimalik tõmmata selgeid piire samamoodi, nagu tuleb teha ¹,³ telje meetmete puhul, sest see õhnestaks Leader-lähenemise terviklikku ja mitut sektorit hõlmavat olemust. Asjaolu, et projekti, mille jaoks esitatakse Leaderi alusel Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist rahastamise taotlus, võidakse rahastada ühest struktuurifondist, ei välista selle abikõlblikkust Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi jaoks. Kohaliku arengu strateegiates tuleb selgitada, mis tüüpi tegevused vastavad eri Euroopa fondide eesmärkidele ning seega ka selgelt märkida, mis tüüpi tegevusi peaks Leader Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi kaudu rahastama. Kui projekt vastab Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi eesmärkidele ja kui see on kooskõlas kohaliku arengu strateegiaga, ei saa korraldusamet välistada kohaliku tegevusrühma valikut esitada projekt Leaderi alusel rahastamiseks Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist.

Keerukad projektid, mis lähevad Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi eesmärkidest kaugemale, võib jagada mitmeks tegevuseks, et rahastada neid samaaegselt eri fondidest.

Igal juhul peab korraldusamet tagama, et tegevust ei rahastata topelt.

(1) Nõukogu määruses (EÜ) nr 1698/2005 määratletud meetmete raames abikõlblik tegevus

Põhimõtteliselt saab Leader-lähenemist kasutades rakendada iga territoriaalset meetet ja mitmesuguseid sektoriga seotud meetmeid (vt põllumajanduse ja maaelu arengu peadirektoraadi uuringu „Leaderi uuenduste ja lähenemise maaelu arengu programmides peavoolustamise meetodid ja edu”^{3, 11} järeldusi punktis 5.2.3.2): „on piisavalt näiteid selle kohta, et Leader-tüüpi programmidesse saab peale määruse nr 1257/99 artikli 33 (mitmekesisustamine) ja artikli 9 (koolitus) alusel abikõlblike meetmete integreerida laias valikus põllumajandusmeetmeid, nagu investeerimine taludesse, noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine, turundus ja töötlemine, põllumajandus- ja keskkonnameetmed ning metsandus, enam kui seda on juba tehtud piirkondlikes rakenduskavades. Riikides ES, FI, FR, IT ja UK on piisavalt näiteid, et Leaderi põhiomaduste tugev peavoolustamine hõlmab meetmeid talupidamise arendamiseks ja kultuurimaastike mitmekesisuse säilitamiseks. Sihipäraste talupidamisalaste meetmete sissevõtmine võib anda varalist ja mittevaralist kasu tootjatele, maakorraldajatele, maaühiskonnale ja ühiskonnale tervikuna...”.

Meetmeid võib rakendada ainult Leader-telje kaudu või täiendusena tavapärasele ülevalt alla täitesüsteemile (projektide valimine korraldusametuse poolt).

Kui projekt kuulub konkreetse meetme kohaldamisalasse, kehtivad selle meetme abikõlblikkus- ja valikutingimused (määruse nr 1698/2005 artikkel 64). Meetme suhtes kohaldatavad tingimused on kindlaks määratud ELi tasandil (nõukogu määrusega nr 1698/2005 ja/või määrusega nr 1974/2006) ning programmi tasandil (määruse nr 1698/2005 artikli 71 lõike 3 kohaselt määratletud abikõlblikkuse eeskirjad). Kehtivad ka konkreetsest meetmest sõltumatud horisontaalsed tingimused (nt riigiabieeskirjad, mitterahalised sissemaksed ...).

¹¹ Vt joonealune märkus 5.

2010. aastal Euroopa maaelu arengu võrgustiku alusel asutatud Leaderi töörühma analüüsi kohaselt peaksid liikmesriigid maaelu arengu programmide praegused meetmed läbi vaatama, et hinnata, kas abikõlblikkuse eeskirjad piiravad kohalike tegevusrühmade võimet kavandada ja rakendada maaelu arengu poliitika 1.-3. telje eesmärkide saavutamiseks uuenduslikke, mitut sektorit hõlmavaid kohalikke strateegiaid. Leader-lähenemisele tüüpilised projektid peaksid olema abikõlblikud; need võivad hõlmata uuenduslikke projekte, territoriaalseid projekte, väikeprojekte või mitme partneriga projekte. Lisaks peaks **mitme meetme kombinatsioon** (ka telgede vahel) võimaldama toetust anda keerukatele projektidele, mis võtavad paremini arvesse kohaliku arengu strateegiate kõiki valdkondi läbivaid eesmärke.

(2) Nõukogu määruses (EÜ) nr 1698/2005 määratletud meetmete väliselt abikõlblik tegevus

Toetatav tegevus ei pea tingimata vastama ühele maaelu arengu meetmetest. See on oluline Leader-meetodi eksperimentaalse/uuendusliku funktsiooni säilitamiseks. Kehtivad konkreetsest meetmest sõltumatud horisontaalsed tingimused, mis on kindlaks määratud Euroopa Liidu tasandil (nt riigiabi-eeskirjad, mitterahalised sissemaksed...) ja programmi tasandil. **Tuleb kinni pidada asjaomase telje eesmärkidest.**

Leaderi töörühmade analüüsi kohaselt peaksid liikmesriigid muutma oma eeskirju vastavalt vajadusele, et võimaldada kohalikel tegevusrühmadel välja arendada ka kohalikke lahendusi, mis ei vasta täielikult maaelu arengu programmide meetmetele, nagu need on programmides määratletud, aga mis on sobivad asjaomaste telgede eesmärkidesse panustamiseks. Meetodi tõhusat rakendamist tagavad maaelu arengu programmide elemendid võivad hõlmata järgmist:

- **konkreetsete allmeetmete loomine** (meetmetele 411-413), sealhulgas abikõlblikud meetmed, toetusesaajad ja finantstingimused, mis võimaldavad rahastada projekte, mis ei vasta standardse meetme abikõlblikkuse kriteeriumidele, aga mis on suunatud 1.-3. telje ühe või mitme eesmärgi saavutamisele;

- **võimalus rahastada projekte kohaliku arengu strateegia osana, mis ei ole seotud ühegi konkreetse meetmega maaelu arengu programmis**, ainsa tingimusega, et seda tehakse ülejäänud kolme telje ühe või mitme eesmärgi saavutamiseks (määruse 1698/2005 artikli 63 punkti a ja artikli 4 tähenduses). Tegevuse ja toetusesaajate abikõlblikkus on määratletud kohaliku arengu strateegias. Rahastamistingimused on kindlaks määratud programmi tasandil (nt toetus väikeprojektidele).

Kuidas katab iga rühma eelarve rühma jooksevkulud ning oskuste omandamise ja territooriumi elavdamise?

Programmis peab olema näidatud Leader-teljega seotud jooksevkuludeks, oskuste omandamiseks ja piirkonna elavdamiseks kasutatavate kulutuste soovituslik hinnanguline suurus¹². **Kõigi kolme tegevuseliigi abikõlblikkuse aeg võib olla nii strateegia väljatöötamiseks vajalik aeg kui ka selle rakendamise aeg.**

- *Jooksevkulud*

¹² Määruse (EÜ) nr 1974/2006 II lisa punkt 5.3.4.3..

Rühmade jooksevkulud ei või ületada 20% kohalikule strateegiale kokku eraldatud riiklikest kulutustest (määruse (EÜ) nr 1974/2006 artikli 38 lõige 1). **Jooksevkulud sisaldavad valitud kohaliku tegevusrühma personali- ja halduskulusid.** Kohaliku tegevusrühma töötajate ja liikmete osalemine riiklike ja Euroopa võrgustike koosolekutel peaks samuti olema abikõlblik kulu, sest võrgustikutöö on üks Leaderi seitsmest põhimõttest.

Tavaliselt on põhiülesanneteks (vt V peatükki) vaja vähemalt kahte töötajat – kvalifitseeritud juht ja juhiabi. **Lisapersonali vajadus sõltub täiendavate delegeeritud haldusülesannete hulgast, kaetavast pindalast ja/või elanikkonnast või eelarvestrateegiast.** Töötajad peavad olema kvalifitseeritud ja/või kogemustega kohalike projektide haldusjuhtimises ning samuti mõne rakenduse mudeli alal finantsjuhtimises.

Soovitav on kohaldada jooksevkulude ettemaksete süsteemi määruse (EÜ) nr 1974/2006 artikli 38 lõikes 2 sätestatud tingimustel, et võimaldada kohalikul tegevusrühmal täita oma rahavoogude vajadusi.

- **Oskuste omandamine**

Nõukogu määruse 1698/2005 artikli 63 punktis c viidatud artiklis 59 on märgitud oskuste omandamise puhul abikõlblik tegevus („õpe asjaomasel valdkonnas”, „kohaliku arengu strateegia koostamise ja rakendamise seotud töötajate koolitus”). Kohaliku tegevusrühma liikmete väljaõpet tuleks samuti pidada oskuste omandamise meetme abikõlblikuks kuluks, sest nad osalevad kohaliku arengu strateegia koostamises ja rakendamises.

- **Elavdamine**

Enamik kohalikke tegevusrühmi leiavad, et nende töö peamine osa ja väärtus tuleneb elavdamistegevusest.

Nõukogu määruse 1698/2005 artikli 63 punktis c viidatud artiklis 59 on loetletud abikõlblik elavdamistegevus („meetmed valdkonna ning kohaliku arengu strateegia kohta teabe andmiseks”, „edendusüritused ja juhtide koolitus”). See tegevus hõlmab projektiarendusülesandeid, nagu võimalike toetusesaajate toetamine projektide väljatöötamisel ja taotluste koostamisel, aga ka nende kogukonda kuuluvate eri sidusrühmade kokkutoomist. Kui nad seda rolli ei täida, osalevad kohaliku arengu strateegia rakendamises ainult kõige tugevamad organisatsioonid, ettevõtjad ja valdkonnad. See oluline osa nende ülesandest on: ergutada kogukonna nõrgemaid liikmeid ja valdkondi; anda neile vajalikku tehnilist abi; meelitada välja uusi ideid, mis muidu ei tuleks esile, aidates üle saada igas kogukonnas esinevatest konfliktidest, luues ühiste eesmärkide nimel koos töötamise kultuuri ning kujundades välja territooriumi tugeva identiteedi ja maine.

Kohalikud tegevusrühmad peaksid kasutama erinevaid vahendeid oma kogukonna teavitamiseks projektitoetuste saamise võimalustest: avalikel koosolekutel ja üritustel, infolehtedel ja väljaannetel, kohalike tegevusrühmade veebisaitidel ning kohalike tegevusrühmade liikmete kaudu. Sel viisil ei vasta kohalikud tegevusrühmad mitte ainult olemasolevale toetuste nõudlusele, vaid võivad ergutada ka teisi kohalikke osalisi kaaluma uusi investeeringuid või teisi projekte.

Elavdamine nõuab lisaressursse ja suhtlemisoskusi, mis erinevad nendest, mis on vajalikud eespool nimetatud finants- ja haldusfunktsioonide jaoks. Riikidel, kes on kasutanud Leader-lähemisi oma maapiirkondade korraldussuutlikkuse ja kohaliku arengu parandamiseks, on

tavaliselt kohalik 4-5 inimese meeskond. Nendel kohalikel meeskondadel peaks olema kohalike projektide teostatavuse hindamiseks ja toetamiseks vajalikud nii majanduslikud kui ka tehnilised oskused.

Kas kohaliku arengu strateegia peaks hõlmama koostööd?

Koostöö ei ole kohalike tegevusrühmade tasandil kohustuslik, aga selle meetme toetus peab olema kättesaadav nende kohalike tegevusrühmade jaoks, kes soovivad koostööprojekte rakendada. Koostöömeede tuleb programmis ette näha samamoodi nagu teised Leader-meetmed.

Koostöö võib juba eelnevalt sisse kirjutada kohaliku arengu strateegiatesse ning vanades liikmesriikides tuleb seda pidada prioriteetseks kohaliku arengu strateegia valikukriteeriumiks.

Koostöömeedet võib ka otse rakendada pädeva asutuse korraldatud valikumenetluste kaudu.

IV peatükk Kohalike tegevusrühmade valimine

Millised on valikukriteeriumid ja millist korda järgitakse?

Valimise kord

Kohalike rühmade ja nende vastavate territooriumide ja strateegiate valimine ja koostamine on tõenäoliselt kogu programmi kõige tähtsam etapp. Sellepärast on oluline, et valikukriteeriumide kindlaksmääramist ei nähta ainult lihtsa haldusprotsessina, vaid ka et see vastaks programmis Leader-teljele määratud strateegilistele poliitikaeesmärkidele.

Projektikonkursid kohaliku arengu strateegiate rakendamiseks maapiirkondade valimiseks tuleb korraldada hiljemalt kahe aasta jooksul pärast programmide kinnitamist. Liikmesriigid või piirkonnad võivad siiski korraldada lisakonkurse, eelkõige kui Leader-telg on avatud uutele aladele, mille puhul võib vaja minna rohkem aega.

Määruses (EÜ) nr 1974/2006 on sätestatud, et programmis tuleb täpsustada kohaliku arengu strateegiate valimise objektiivsed kriteeriumid, kord ja ajakava. Programmis juba täpsete objektiivsete valikukriteeriumide olemasolu eelis on, et pakkumiskutse saab esitada esimesel võimalusel.

Liikmesriikidel on rakendusmudelite vastuvõtmisel teatav paindlikkus.

Kohalike tegevusrühmade valimise kord peab olema kõikidele asjaomastele maapiirkondadele avatud ja tagama konkurentsi kohaliku arengu strateegiaid esitavate kohalike tegevusrühmade vahel¹³. Teisisõnu, liikmesriigid peavad vähemalt tõestama, et on olemas kord sidusrühmade

¹³ Määruse (EÜ) nr 1974/2006 artikkel 37.

teavitamiseks Leader-telje kohaldamise võimalusest ning et otsustusprotsess on neile selge. Maarahvastik peaks saama võimalikult laialdast teavet (väljaanded, veebisaidid jne).

Programmis peaksid samad valikukriteeriumid kehtima kõikidele kohalikele tegevusrühmadele, et tagada võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamine.

Riikliku programmi kohane valimise kord võib hõlmata piirkondlikku valikuetappi, et hinnata kohaliku arengu strateegia kooskõla piirkondliku arengu strateegiaga teiste poliitikate või vahendite raames. Kõikidele kohalikele tegevusrühmadele peaksid siiski kehtima samad valikukriteeriumid. Sellele piirkondlikule etapile peaks järgnema riiklik lõpliku valiku etapp, kus riiklik valikukomitee viib läbi kõikide taotluste võrdleva hindamise.

Korraldusasutus võib ette näha ühe konkursikutse kahe esitamistähtpäevaga: esimene kuupäev piirkondade jaoks, kus on kohaliku arengu strateegias rakendamiseks valmis Leader-kogemus, ja hilisem kuupäev piirkondade jaoks, kus Leader+ ei ole veel rakendatud, eesmärgiga käivitada kohalikud strateegiad alates aastast 2008.

Korraldusasutus võib kummagi kategooria jaoks ette näha ka kaks järjestikkust projektikonkurssi.

Piirkondades, kus on olemas Leader-kogemus programmiperioodist 2000-2006 (või 2004-2006 EL 10 riikides), tuleb järgida üleminekueeskirju: need kohalikud tegevusrühmad hakkavad oma uusi kohaliku arengu strateegiaid rakendama alles siis, kui seoses toetusesaajatega esimesest strateegiast tulenenud õiguslikud kohustused on täidetud. Ette tuleb näha ka erijuhud, kus endised kohalikud tegevusrühmad laiendavad oma territooriumi või oma kohaliku strateegia kohaldamisala; nad võivad alustada uue strateegia rakendamist uuel territooriumil, oodates 2008. aasta lõppu (või kohustuste lõppu/lõpetamist) vanal territooriumil. Kui kohaliku arengu strateegiasse lisatakse uut tüüpi tegevus (uus abikõlbliku maksete saaja kategooria või uus sekkumisvaldkond), võib selle rakendamist alustada paralleelselt eelmise strateegiaga. Neil peab olema eraldi raamatupidamissüsteem. Usaldusväärse finantsjuhtimise huvides on siiski soovitatav, et kohalik tegevusrühm oleks enne uue strateegia rakendamise alustamist eelmise kohaliku arengu strateegia rahaeraldise ära kasutanud.

Uutes piirkondades on enne kohaliku arengu strateegia esitamist vaja omandada oskusi (kuue kuu kuni ühe aasta jooksul).

Kui valik on tehtud, on mõne liikmesriigi algatusel kasutusele võetud hea haldustava sõlmida kohaliku tegevusrühma asutatud või määratud juriidilise isiku ning makseasutuse ja/või korraldusasutuse vahel kohaliku arengukava kohta leping/lepinguline kokkulepe. Halduskokkulepped, mis tuleb sõlmida kokkulepitud kohaliku arengu strateegia elluviimiseks, esitatakse kokkuvõtlikult kohalikus arengukavas.

Valikukriteeriumid

Võib eristada kolme valikukriteeriumide kategooriat: need on territooriumiga (1), partnerlusega (2) ja strateegiaga (3) seotud kriteeriumid. Kõigi kolme elemendi (territooriumi ühtsus, strateegia kvaliteet, kohaliku tegevusrühma organisatsioon) puhul võib lisaks abikõlblikkuse kriteeriumidele nõuda kvalitatiivseid elemente.

Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artiklis 62 on määratletud minimaalsed valikukriteeriumid. Neid võib seega täiendada konkreetsete riiklike kriteeriumidega. See tähendab, et liikmesriigid võivad lisada täiendavaid kriteeriume, mis aitavad neil konkreetselt valida oma kohalike kogukondade eesmärkide elluviimiseks parimad rühmad ja valdkonnad.

- **(1) Territooriumiga seotud valikukriteeriumid**

Strateegiaga hõlmatud piirkond peab olema ühtne ning pakkuma küllaldast kriitilist massi inim-, finants- ja majandusressursside osas, et toetada jätkusuutliku arengu strateegiat (nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 62 lõige 3).

Territooriumi ühtsus

Piirkond peab olema geograafiliselt, majanduslikult ja sotsiaalselt piisavalt *ühtne*. Leader-telje puhul võetud territoriaalne lähenemisviis muudab põhjalikult kohalike piirkondade tajumist ja määratlemist. Territooriumid muutuvad territoriaalseteks projektideks – nimelt aktiivseteks õppivateks organisatsioonideks, mis töötavad koos ühise eesmärgi nimel. See lähenemisviis muudab kohaliku tegevusrühma piirkondade piiride määratlemise loogikat. Ei ole soovitatav alustada olemasolevate haldusüksuste piiridest, arvestada nende vajadusi ja seejärel otsida kedagi (tavaliselt väljastpoolt), kes probleemi lahendaks. Tsükkel peab algama territooriumil asuvatest osalistest, nende vajaduste kindlaksmääramisest, nende potentsiaali ja nende tulevikustrateegia identifitseerimisest. Territooriumi täpsed piirid sõltuvad sellest, kes tahab mida teha ja kellega.

Kriitilise massi kriteerium: kui suured peaksid territooriumid olema?

Määruses (EÜ) nr 1974/2006 kehtestatakse kohalike tegevusrühmade piirkonna alam- ja ülempiirid paindlikult: „iga ala elanikkond peab üldreeglina olema suurem kui 5 000 ega tohi ületada 150 000 elanikku. Põhjendatud juhul võib 5 000–150 000 elaniku piire alandada või tõsta.”¹⁴

Kui liikmesriik kasutab seda erandi võimalust, tuleb programmis esitada mõjuv põhjendus. Väikelinnad ja äärelinnaalad võib territooriumi sisse arvata, aga 4. telje puhul ei tohiks sihtala geograafiline määramine minna kaugemale programmis antud maapiirkonna piiritlemisest: Vastavalt määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 61 punktile a on Leader-lähenemise kohaliku arengu piirkonnapõhised strateegiad ette nähtud hästi määratletud *maapiirkondade* jaoks.

Võrdluseks on keskmise suurusega Leader+ kohalik tegevusrühm ligikaudu 56 000 elanikku keskmiselt 1 805 ruutkilomeetri suurusel pindalal. Selles on siiski suuri erinevusi; keskmine elanike arv oli üle 70 000 riikides nagu Iirimaa, Ühendkuningriik ja Itaalia ning alla 40 000 Hispaanias, Austrias, Belgias ja Luksemburgis. Rootsisis ja Soomes on keskmine ala suurus üle 4 000 km² ning Belgias, Luksemburgis ja Madalmaades on see alla 500 km².

On selge, et territooriumi suurus tuleb kohandada iga riigi tegelikkusele (nt rahvastikutihedus). Selles mõttes peab iga liikmesriik arvesse võtma vähemalt kahte aspekti:

- mida suurem territoorium, seda suurem kriitiline mass. Programmi juhtimisel on tõenäolisemad mastaabisäästud ja piirkond võib (aga ei pruugi) kokku langeda

¹⁴ Määruse (EÜ) nr 1974/2006 artikli 37 lõige 3.

funktsionaalse (ja kestliku) tööturupiirkonnaga;

- mida väiksem territoorium, seda kergem on kontakti saada kohalike inimestega, suurendada kohalikku osalust ja ehitada üles korraldussuutlikkust ning kohalikku identiteeti. Kuna need on Leader-telje peamised eesmärgid, ei tohiks piirkonnad olla liiga suured.

Järelikult on liikmesriikide peamine ülesanne leida eespool nimetatud kahe aspekti vahel mõistlik tasakaal rakendusmääruse artikli 37 lõikes 3 sätestatud piirides.

- (2) Partnerlusega seotud valikukriteeriumid

Kohalik tegevusrühm peab olema kas juba Leader II või Leader+ algatuste nõuetele või Leader-lähenemisele vastav rühm või uus asjaomasel territooriumil mitmesugustesse kohalikesse sotsiaal-majanduslikesse sektoritesse kuuluvaid partnereid esindav rühm¹⁵.

Otsustamistasemel peavad majandus- ja sotsiaalpartnerid ning teised kodanikuühiskonna esindajad, nagu põllumajandustootjad, maanaised, noored ja nende ühendused, moodustama kohalikest partnerlustest vähemalt 50 %. Siin on eesmärk saavutada tasakaal sotsiaalmajandusliku koosseisu ja partnerluse koosseisu vahel¹⁶.

Leaderi tegevusrühmi tuleb eristada määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 59 punktis e ette nähtud 3. telje kohalikest avaliku ja erasektori partnerlustest, mis on asutatud kohalike strateegiate jaoks, milles kohaldatakse ainult ühte või mitut 3. telje meetet ja kus erasektori partnerite minimaalne osakaal ei ole Euroopa Liidu tasandil kehtestatud.

Kohalik tegevusrühm peab suutma määratleda ja rakendada piirkonna arengu strateegiat, kavandama integreeritud kohaliku arengu strateegia ja vastutama selle rakendamise eest¹⁷.

Korraldusasutus peab tagama, et kohalikud tegevusrühmad kas valivad riiklike vahendite haldamiseks ja partnerluse rahuldava tegevuse tagamiseks võimelise haldus- ja finantsjuhi või moodustavad seadusjärgselt asutatud ühisstruktuuri, mis tagab partnerluse rahuldava tegevuse¹⁸. Riiklike vahendite haldamise võime peab olema tagatud. Mõnel kohalikul tegevusrühmal võib olla see oskusteave olemas nende organisatsioonis, samas kui teistel juhtudel võib olla vaja kasutada ühte partnerluse liikmetest või mõnda välist asutust, kes on võimeline haldama riiklike vahendeid. Kuigi see viimane mudel on mõistetav uute kohaliku tegevusrühma territooriumide puhul, kus ei ole Leaderi alast kogemust, ei tohiks vanemates kohalikes tegevusrühmades seda mudelit süstemaatiliselt kasutada.

- (3) Kohaliku arengu strateegiaga seotud kriteeriumid

Integreeritud kohaliku arengu strateegia peab põhinema vähemalt järgmistel elementidel (nõukogu määruse artikli 61 punktid a–d ja punkt g):

- piirkonnapõhised kohaliku arengu strateegiad, mis on ette nähtud hästi määratletud maapiirkondade jaoks;

¹⁵ Määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 62 lõike 1 punkt b.

¹⁶ Määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 62 lõike 1 punkt b.

¹⁷ Määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 62 lõike 1 punktid a ja c.

¹⁸ Määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 62 lõige 2.

- kohalikud avaliku ja erasektori partnerlused;
- altpoolt tulev algatus, millega kohalikel tegevusrühmadel on otsustusõigus kohaliku arengu strateegiate koostamise ja rakendamise osas;
- mitut sektorit hõlmava ning kohaliku majanduse erinevate sektorite tegijate ja projektide vahelisel vastastoomel põhineva strateegia kavandamine ja rakendamine;
- kohaliku tasandi partnerluse koostöövõrkude loomine.

EL 15 liikmesriigid on kohustatud püüdma pidada valimisel prioriteetseks selliseid kohalikke tegevusrühmi, mis on integreerinud koostöö oma kohalikkude arengusse. Prioriteetseks võib pidada ka uuenduslikke strateegiaid või teisi tunnuseid.

Asjaolu, et kohaliku tegevusrühma juriidiline isik rakendab teisi ELi vahendeid (nt tegutsedes rühmana Euroopa Kalandusfondi 4. telje alusel), ei tohiks käsitada väljaarvamise kriteeriumina. Vaja on tagada selge vahetegemine instrumentide vahel (eri partnerlused; projekti valimise komiteed; eraldi raamatupidamine ja piiritlemine strateegiate vahel) ning ühiste jooksevkulude jagamine.

V peatükk

Kohaliku arengu strateegia rakendamine

Kohalikul tegevusrühmal on praktiline vastutus kohaliku arengu strateegia rakendamise eest (määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 62 lõike 1 punkt a). Otsustusprotsessi „raskuse” peaks olema kohalik, see tähendab koht, kus tuleb ellu viia Leader-telje rakendamise põhitegevus. Juhtimisülesannete detsentraliseerimine ei mõjuta korraldusasutuse vastutust juhtimise tõhususe ja korrektsuse eest (määruse 1698/2005 artikli 75 lõige 2).

Leaderi rakendumudelid

Eelmiste ühenduse algatuste Leader kogemus on näidanud, et kohalikele tegevusrühmadele delegeeritud ülesannete ulatuse osas on liikmesriikide vahel suured erinevused. Praegu kasutatakse liikmesriikides Leader-telje alusel kolme peamist Leaderi rakendumudelit:

- kohalikud tegevusrühmad on pädevad ainult projekte valida
- kohalikud tegevusrühmad on pädevad valida projekte ja maksta toetusesaajatele
- kohalikud tegevusrühmad on pädevad nii projekte valida kui ka heaks kiitma.

Esimest mudelit (ainult projektide valimispädevuse detsentraliseerimine) võib pidada „baasudeliks”, mis vastab otsustusprotsessi kohalikele tasandile ülekandmise miinimumnõuetele. Teised mudelid on välja arendatud liikmesriikide algatusel.

Kahes esimeses mudelis kontrollib abikõlblikkust enne projekti heakskiitmist makseasutus või korraldusasutus või mõni teine riigiasutus delegeerimise teel. See halduskontroll peaks olema *ainult* tegevuse seadusjärgse abikõlblikkuse kontrollimine ja mitte kvaliteedi hindamine või projekti asjakohasuse hindamine kohaliku strateegia jaoks. Selliseid kontrole tuleks teha ainult projektidel, mille on kohalikud tegevusrühmad juba välja valinud. Kohalike

tegevusrühmade poolt tagasi lükatud projekte või projektinimekirju need asutused ei peaks täiendavalt kontrollima / kaaluma.

Korraldusasutused peaksid väljastama makseasutustele selge juhendi nende rolli kohta Leaderi otsustusprotsessis.

Kõikides rakendusmudelites tuleb säilitada asjakohane ülesannete lahusus, et tagada otsuste tegemises läbipaistvus ja vältida võimalikke huvide konflikte. Üldiselt ei tohiks projektiarendusse kaasatud isikud olla kaasatud projektide valimisse või heakskiitmisel. Projektide valimises või heakskiitmisel osalevad isikud ei tohiks samamoodi olla kaasatud maksenõuete kontrollimise ülesannetesse.

Kohaliku tegevusrühma põhilised haldusülesanded

Kõikidele rakendusmudelitele ühised kohaliku tegevusrühma peamised haldusülesanded on järgmised (loomulikult tuleb neid kohandada riiklikele või piirkondlikele haldustingimustele):

1. konkursikutsete koostamine ja avaldamine, sealhulgas kohalike valikukriteeriumide määratlemine (perioodiliste või alaliste kutsete puhul);
2. taotluste vastuvõtmine;
3. projektide hindamine;
4. projektide paremusjärjestuse ja valitud projektide nimekirjade esitamine korraldusasutusele, sealhulgas toetuse summa kindlaksmääramine, või valitud projektide esitamine korraldusasutusele jooksvalt;
5. strateegia rakendamise seiramine (sealhulgas valitud projektide rakendamise seiramine);
6. strateegia hindamine.

Korraldusasutuse roll peaks keskenduma ülesannetele, millega püütakse hõlbustada kohalike tegevusrühmade tööd kohalikul tasandil, tagades kohalikele tegevusrühmadele vajaliku rakendusraamistiku ja järelevalvesüsteemi, et jälgida rakendamist kohalikul tasandil. Makseasutused peaksid samamoodi keskenduma kontrolliülesannetele, et tagada abikõlblikkuse eeskirjadest kinnipidamine.

Projektide valimise kord

Kohalikud tegevusrühmad viivad läbi projektide kvalitatiivset hindamist, sealhulgas hindavad projekti kooskõla kohaliku arengu strateegiaga kohalike projektide valikukriteeriumide põhjal. Projektide hindamine peab olema põhjendatud ja dokumenteeritud, et tõestada otsuse usaldusväärsust ja õiglust ühetaoliste ja asjakohaste valikukriteeriumide valguses. Projekti valimise otsused usaldatakse tavaliselt partnerite poolt moodustatud valitud organile (komitee, nõukogu jne).

Peab olema kehtestatud kord, et tagada kõikide otsuste läbipaistvus asjakohase nähtavusega (nt kohaliku tegevusrühma veebisaidil avaldatud valikukoosolekute protokollid) ja vältida huvide konflikte. Projektide valikukomiteede liikmed, kellel on mõne projekti suhtes huve, peaks sellised huvid deklareerima ning hääletamises mitte osalema.

Deklaratsioonis tuleks kirjeldada valikukomitee liikme ja kandidaadi vahelise seose olemust. See teave tuleb samuti protokollis dokumenteerida. Näiteks esineb huvide konflikt, kui projektide valikukomitee liikme ülesannete täitmist mõjutavad perekondlikud põhjused või majandushuvid (nt valikukomitee liige on kandidaat).

Et kohalikud omavalitsused ei omandaks partnerlustes projektide valikukoosolekutel domineerivat rolli, peaksid kohalikele tegevusrühmadele kehtima ka sisekorraeeskirjad, mis näiteks nõuavad, et erasektori liikmed peavad moodustama igal otsustuskoosolekul vähemalt 50 % häälest (artikli 62 lõike 1 punkt b).

Kaebuste esitamise kord

Tuleb ette näha kaebuste esitamise kord, et kandidaadi kaebuse saaks esitada projekti heakskiitmise eest vastutavale organile (olenevalt rakendusmudelist kas korraldusasutusele või kohalikule tegevusrühmale) määratud aja jooksul alates eitavast otsusest.

Makseülesanne

Kulude tõendamiseks ja lõplikule toetusesaajale väljamakse tegemiseks on kaks peamist mudelit:

(1) detsentraliseeritud mudel, kus rühm vastutab otseselt projektide lõpuleviimise ja maksete algse tõendamise eest, on üldine toetusesüsteem. Toetuse üldsumma on kas kohaliku tegevusrühma enda käes või seda haldab partnerasutus, mis on kas kohalikku tegevusrühma integreeritud või tegutseb kohalikust rühmast sõltumatult.

Nõukogu määruse (EÜ) nr 1290/2005 artikli 6 lõikes 1 on loetletud ülesanded, mida täidab makseasutus, ning on sätestatud: „Nimetatud ülesannete täideviimist, välja arvatud ühenduse toetuste maksmine, võib delegeerida”. Artikli 6 lõikes 1 on nimetatud ainult „ühenduse toetuste maksmist”. Maaelu arengu valdkonnas, kus Euroopa Liidu ja liikmesriigi kaasrahastatud ühekordne riiklik toetus makstakse tavaliselt välja lõplikule toetusesaajale, artikli 6 lõige 1 seda väljamakset lõplikule toetusesaajale ei kata, ning selle võib seega teha kohalik tegevusrühm. Ainult toetuse Euroopa Liidu osa väljamaksmine teisele asutusele või organile peab jääma makseasutuse ülesandeks.

Kui liikmesriik seda võimalust kasutab, jääb makseasutusele täielik vastutus terve aluseks oleva tehingu seaduslikkuse ja eeskirjadele vastavuse eest, sealhulgas Euroopa Liidu finantshuvid kaitsmise ning vastavate kulude komisjonile deklareerimise eest ning vastavalt raamatupidamise eest. Näiteks võivad kohalikud tegevusrühmad kasutada makseasutuse koostatud abikõlblikkuse kontrollnimekirja, mis vastab asjaomastele rahandusalastele õigusaktidele. Seda kontrollnimekirja peavad täiendama kohalikud tegevusrühmad. Terve toimik tuleb kontrollimiseks alles hoida asjaomases õigusaktis sätestatud aja vältel.

Elluviimise toetussüsteem on täielikult toimiv ainult siis, kui kõik riiklikud vahendid on koondatud ühte paketti (vt allpool: rahastamisvahendite kontsentreerituse osa). Kui detsentraliseeritakse ainult Euroopa rahaline toetus, samas kui riikliku kaasrahastamise saamiseks peab kohalik tegevusrühm iga projekti kohta eraldi taotluse esitama, läheks paindlikkuse osas saavutatud võit tervenisti kaduma. Üldine toetus nõuab finantsvoogude õigesti koordineeritud juhtimist.

(2) Rohkem tsentraliseeritud mudel on see, kus väljamakse teeb makseasutus. Lõplik

toetusesaaja esitab oma maksenõude kohaliku tegevusrühma kaudu makseasutusele (kohalik tegevusrühm teatab makseasutusele, et makse võib teha) või otse makseasutusele, koos koopiaga kohalikule tegevusrühmale. Makseasutus teeb väljamakse otse lõplikule toetusesaajale, edastades koopia kohalikule tegevusrühmale. Kohalikke tegevusrühmi tuleb teavitada seire eesmärgil ja nende strateegia hindamiseks.

Programmi Leader+ kohalike tegevusrühmade puhul on kasutatud mõlemaid süsteeme. Mõlemal meetodil on eeliseid ja puudusi. Palju sõltub siiski haldustavast ja kujunenud praktikast. Näiteks mõned asutused saavad teha makseid otse toetusesaajale väga kiiresti pärast tegevusrühmalt dokumentide saamist, otsusesse sekkumata. Teistel juhtudel aga võidakse kasutada vaevalist topeltkontrollimist, mis aeglustab menetlusi tunduvalt ja vähendab rühma võimet teha otsuseid ja saavutada tulemusi.

Soovitatakse kehtestada raharingluse kirjeldustes maksimumtähtajad lõplikele toetusesaajatele väljamaksete tegemiseks või, kui on kohaldatav, kohalikele tegevusrühmadele hüvitamiseks, nii et kohalikel tegevusrühmadel on kavandamisel ja kulude planeerimisel teatud kindlus.

Kontrollid

Nõukogu määruse (EÜ) nr 65/2011 (millega kehtestatakse nõukogu määruse nr 1698/2005 rakendamise üksikasjalikud eeskirjad kontrollimenetluse rakendamise kohta) artikli 28 lõige 2 (endine artikli 33 lõige 1) võimaldab liikmesriikidel artikli 63 punktiga a („kohaliku arengu strateegia rakendamise” meede) ja artikli 63 punkti b („koostöö” meede) seotud kulude puhul delegerida ametliku aktiga kontrolliülesanded kohalikele tegevusrühmadele. Kohalikud tegevusrühmad võivad läbi viia investeeringutega seotud taotluste ja maksenõuete alaseid halduskontrolle, kaasa arvatud kontrollkäike kohapeale. Samas jääb pädev asutus vastutavaks selle eest, et kontrollida selle töö tegemiseks vajaliku haldus- ja kontrollipädevuse olemasolu nendel kohalikel tegevusrühmadel, ta kontrollib regulaarselt kohalike tegevusrühmade toiminguid, kaasa arvatud raamatupidamist, ning kordab halduskontrolle valimipõhiselt.

Kui kohalik tegevusrühm ei ole selliseid delegeritud volitusi saanud, on soovitatav teavitada kohalikke tegevusrühmi kontrollide tulemustest või võimaldada kohaliku tegevusrühma töötajatel osaleda kontrollkäikudes kohapeale ja kohapealsetes kontrollides. Sel viisil saab kohalik tegevusrühm jälgida kohaliku arengu strateegia rakendamist ja täiendada oma oskusi abikõlblikkuse eeskirjade ja finantsjuhtimise alal.

Kohapealsete kontrollide läbiviimine jääb pädevate asutuste vastutusalasse. Kontrollitav valim peab esindama Leader-kulude suhtelist osakaalu.

Sobiv rahastamisvahend

Euroopa maaelu arengu võrgustiku Leaderi töörühmad on märkinud, et riikliku kaasrahastamise tagamine tekitab mõnele liikmesriigile probleeme. Praktilised lahendused praegustele raskustele võiksid hõlmata järgmist:

- riiklike/piirkondlike ja/või kohalike fondide asutamine, et tagada toetusesaajatele riiklik kaasrahastamine Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi toetusega samal ajal;
- ELi ja riikliku kaasrahastamise taotlemiseks ühise taotlusvormi kasutamine.

Taotleja poolt eraldi saadud riikliku kaasrahastamise korral võib kohalik tegevusrühm mängida kasulikku rolli riikliku kaasrahastamise või selle osa taotlemisel või andmisel.

Seire ja hindamine maaelu arengu programmi tasandil

On olemas spetsiaalsed Leaderi väljundnäitajad (tabel O.41 (1) kuni tabel O.431). Tabeli O.41 (2) jaoks, milles on märgitud projektide ja toetusesaajate arv, tuleb andmed jaotada 1., 2. või 3. telje eri meetmete alla. Need projektid, mida ei saa siduda konkreetse meetmega, tuleb arvesse võtta eri telgede kategoorias „muud” vastavalt oma eesmärkidele, millesse need panustavad. Andmed toetusesaajate kohta jagunevad omakorda füüsiliste isikute, era- ja avaliku sektori ning kohaliku tegevusrühma järgi; ning füüsiliste isikute puhul soo/vanuse järgi.

Leaderi kohta ei ole spetsiaalseid tulemus- ja mõjunäitajaid, sest see meetod on teiste telgede eesmärkide saavutamise vahend.

Leaderi puhul on kaheksa spetsiaalset ühise seire- ja hindamisraamistiku hindamisküsimust.

Meede 41: kolm küsimust seonduvad ainult Leader-lähenemise mõju kvalitatiivse hindamisega, see tähendab, need keskenduvad Leader-lähenemise erijoontele (valitsemise parandamine, sisemise arengupotentsiaali mobiliseerimine, mitut sektorit hõlmavad lähenemisviisid ja koostöö). Üks küsimus puudutab seda, mil määral on Leader-lähenemine panustanud 1., 2. ja 3. telje prioriteetidesse.

Meede 421: - mil määral on toetus aidanud edendada koostööd ja ergutada parimate tavade edasiandmist? - mil määral on koostööprojektid ja/või parimate tavade edasiandmine Leader-lähenemise põhjal kaasa aidanud ülejäänud kolme telje ühe või mitme eesmärgi paremini saavutamisele?

Meede 431: mil määral on toetus suurendanud kohalike tegevusrühmade ja teiste kaasatud partnerite suutlikkust rakendada kohaliku arengu strateegiaid? Mil määral on toetus aidanud suurendada võimet Leaderit rakendada?

Seire ja hindamine kohaliku strateegia tasandil (kohalik tegevusrühm)

Enne kohaliku arengu strateegia rakendamise alustamist on kohaliku tegevusrühma tasandil olemas kohaliku arengu strateegia seire ja hindamise süsteem. Nende ülesannetega seotud kulud peaksid olema abikõlblikud meetme 431 allmeetme „kohalike tegevusrühmade juhtimine” raames.

Seire

Strateegia rakendamise formaalse seire ja aruandluse korra ning juurdekuuluvad vastavuskontrollid sätestab tõenäoliselt korraldusamet või neid kirjeldatakse üldjoontes programmi juhendis. Kohalikud tegevusrühmad peaksid märkima, kuidas nad kavatsevad neid nõudeid täita.

Kohaliku arengu strateegia eesmärkides tuleks täpselt määratleda saavutatavad kohalikud väljundid, sätestades seega programmide igapäevaseks juhtimise selge raamistiku ja juhendi

ning tulemusjuhtimise ja raamatupidamise alused, mille kohta antakse regulaarselt aru ja mis esitatakse aastaaruandes. Kohalike tegevusrühmade seire jaoks ei ole eraldi süsteemi. Kohalikud tegevusrühmad peaksid olema kohustatud andma korraldusasutusele aru nende toetatavate projektide väljunditest ja tulemustest samasuguses vormis, nagu kasutatakse teiste telgede kohta aruandmiseks. Kohaliku tegevusrühma iga-aastased seirearuanded peaksid kaasa aitama iga-aastasele maaelu arengu programmi seirele. Projektide rakendamise seire (projektide rahalise ja füüsilise edasijõudmise mõõtmine) on vajalik samm selleks, et tagada kohaliku arengu strateegia rakendamise seire. Sellepärast on oluline, et kohalikel tegevusrühmadel oleks selge arusaam maaelu arengu programmis seatud sihtidest tervikuna ning et neil oleks näitajate jälgimise alane väljaõpe, et nad saaksid lisada oma strateegiasse üksikasju selle kohta, kuidas nad aitavad kaasa nende sihtide saavutamisele.

Hindamine

Kohaliku tegevusrühma enesehindamine peaks keskenduma valitud küsimustele tema kohaliku arengu strateegia eesmärkide kohta, aga ka üldistele hindamisküsimustele, näiteks Leader-meetodi ja lisandväärtuse kohta. Kohaliku tegevusrühma enesehindamise fookuses on muu hulgas:

- kohaliku tegevusrühma sisemised tööprotsessid;
- toetusesaajate rahulolu ja tagasiside kohaliku tegevusrühma teenuste kohta ning
- sidusrühmade hinnang kohaliku tegevusrühma mõjule.

Enesehindamise kooskõlastamise suunised peaks sätestama korraldusasutus.

Kohalikud tegevusrühmad peaksid saama enesehindamise alase väljaõppe hindamisspetsialistidelt.

Kohalike tegevusrühmade poolt ühenduse algatuse Leader+ raames kasutatavate vahendite hulgas on muu hulgas töörühmade kasutamine, üldised konsultatsioonid kogukonna ja sidusrühmadega, kohalike tegevusrühmade koosolekud ja konsultandi tugi.

Korraldusasutused peaksid kaaluma võimalust, et kohalikud tegevusrühmad vaatavad kohaliku arengu strateegia regulaarselt läbi ja muudavad seda, et kasutada seiret ja hindamist kasulikult.